

EIF Cilvēktiesību ziņojums

**1. ziņojums
2016. gada novembrī**

**“10 gadi ANO Konvencijai par personu ar
invaliditāti tiesībām Eiropā”**

Viegli lasīt versija

Autors: An-Sofie Leenknecht, sadarbībā ar Carmine Conte
Redaktors: Catherine Naughton
Dizaina un publicēšanas koordinators: Lila Sylviti

Autortiesības: Eiropas Invaliditātes Forums 2016

Vieglās lasīšanas formāts veidots sadarbībā ar Building Bridges Training.

Vieglās lasīšanas formāts latviešu valodā nodrošināts sadarbībā ar Vieglās valodas aģentūru.

Ziņojums veltīts Peter Lambreghts piemiņai
Peter Lambreghts – izcils invaliditātes un patstāvīga dzīvesveida aktīvistis, EIF valdes
loceklis, mūžībā aizgājis 2016. gadā

Eiropas Invaliditātes Forums

Eiropas Invaliditātes Forums ir cilvēku ar invaliditāti organizācija Eiropā.

Eiropas Invaliditātes Forumu 1996. gadā izveidoja cilvēki ar invaliditāti.

Eiropas Invaliditātes Forumu mērķis ir aizsargāt cilvēku ar invaliditāti tiesības Eiropā.

Cilvēkiem ar invaliditāti jābūt iespējai pieņemt lēmumus par savu dzīvi.

Kas ir Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām?

2006. gadā ANO dalībvalstis noslēdza savstarpēju vienošanos, ko sauc par līgumu.

Šī līguma mērķis bija panākt,
lai katrā no valstīm tiktu aizsargātas personu ar invaliditāti tiesības.
Angliski šo dokumentu sauc Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
Ja dokumenta nosaukumu saīsina, iznāk – **CRPD**.
Šo saīsinājumu lieto ļoti bieži.

ANO lūdza visām pasaules valstīm parakstīt
Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām.
Ja valsts paraksta šo līgumu,
tā publiski paziņoto, ka cilvēkiem ar invaliditāti
viņu pašu valstīs ir tiesības, kurām viņiem vajadzētu būt.

Līgumu parakstīja 168 valstis.

Tā valstis apliecināja, ka piekrīt līguma noteikumiem.
Pēc tam līgums ir **jāratificē**,
tas nozīmē, ka tiesības, kas līgumā
ir jāieraksta katras valsts likumos.

Eiropas Savienībā ir 28 dalībvalstis,
tomēr līgumu nav **ratificējusi** Īrija.
Divas mazas valstis - Lihtenšteina un Monako,
parakstīja līgumu,
bet vēl to nav **ratificējušas**.

Eiropas Invaliditātes Forums vēlas,
lai Īrija, Lihtenšteina un Monako ratificē līgumu.

Kad valstis ir ratificē līgumu (CRDP),
tām ir jāpieņem Fakultatīvais protokols.
Tas ir likums, kas ļauj cilvēkiem ar invaliditāti

iesniegt sūdzību **CRDP** Komitejā,
ja viņu tiesības valstī neievēro.

Daudzas valstis nav pieņēmušas Fakultatīvo protokolu-
šīs valstis ir:

**Bulgārija, Čehijas Republika, Īrija, Monako,
Nīderlande, Polija, Rumānija, Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice.**

CRDP Komitejas vērtējums par Eiropas valstīm

Apvienoto Nāciju Organizācijā ir komiteja,
kas vēro un analizē,
kā **līgums** tiek pielietots,
lai nodrošinātu personu ar invaliditāti tiesības.

Visām valstīm, kuras paraksta līgumu,
divus gadus pēc tā parakstīšanas
ir jāiesniedz ziņojums par veikto darbu.
Komiteja izlemj, cik labi katrai valstij ir gājis,
un sniedz padomus, kā darbu uzlabot.

Pēc pirmā ziņojuma valstīm
informācija jāsniedz ik pēc četriem gadiem.

Līdz 2016. gada novembrim,
CRPD Komiteja bija izskatīja 14 valstu ziņojumus.

CRDP Komitejas vērtējums par Eiropas Savienību

CRPD komiteja pārbaudīja Eiropas Savienību pirmo reizi.
Komiteja norādīja Eiropas Savienībai,
ka Eiropas Savienība var labāk aizsargāt cilvēku ar invaliditāti tiesības.
Komitejas darbā piedalījās **Eiropas Invaliditātes Forums**.

Eiropas Invaliditātes Forums ziņoja Komitejai par lietām,
kas viņus satrauc, un sniedza padomus,
kā cilvēku ar invaliditāti situāciju padarīt labāku.

Eiropas Invaliditātes Forums ziņojumā
apkopoja daudzu personu ar invaliditāti viedokļus.

Eiropas Invaliditātes Forums apkopoja arī cilvēktiesību organizāciju viedokļus,
lai ziņojumā un sapulcē Komitejai varētu par problēmām runāt pilnīgāk.

Eiropas Savienība apliecināja,
ka tā ir stingri uzņēmusies sargāt cilvēktiesības un cilvēku ar invaliditāti tiesības.
Šīs ir labas ziņas.

Eiropā ir vēl viena komiteja, kuras nosaukums ir Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK). EESK vēlas radīt jaunu virzienu cilvēkiem ar invaliditāti Eiropas Savienībā.

CRPD Komiteja lūdza Eiropas Savienību ziņot par rezultātiem pēc viena gada. Šajā ziņojumā ietilpst jauni lēmumi un likumi, kas ir saistīti ar personu ar invaliditāti tiesībām un Eiropas Pieejamības akta pieņemšanu.

Cilvēktiesības

CRPD ir iekļauts invaliditātes cilvēktiesību modelis. Tas nozīmē, ka cilvēki ar invaliditāti ir jāciena. Līgums iekļauj punktus par vīriešu, sieviešu un bērnu ar invaliditāti diskrimināciju. Diskriminācija notiek, kad cilvēkiem ar invaliditāti liedz iespēju tikt pilnībā iekļautiem sabiedrībā un tikt uzskatītiem par vienlīdzīgiem ar pārējiem sabiedrības locekļiem.

CRPD Komiteja uzskata, ka cilvēku ar invaliditāti organizācijām vajag pietiekami daudz laika, lai tās spētu sniegt savu viedokli. Komiteja arī uzskata, ka šīm organizācijām ir jāpiešķir pietiekami liels finansējums, lai tās spētu izstrādāt šo viedokli.

CRPD Komiteja vēlas, lai visi valstu reģioni tiktu informēti par **CRPD** ietvertajām tiesībām un reģionu pienākumiem attiecībā pret šo tiesību aizsargāšanu.

CRPD Komitejas Īpaši svarīgi uzskati:

Līdz šim **CRPD** Komiteja ir sagatavojusi dokumentus, ko sauc par Īpaši svarīgiem uzskatiem, četrās jomās:

- 1) **Tiesībspēja** (**CRPD** 12. pants), spēja pašam pieņemt lēmumus par sevi
- 2) **Pieejamība** (**CRPD** 9. pants), pakalpojumu un produktu pieejamība
- 3) **Sievietes ar invaliditāti** (**CRPD** 6. pants)
- 4) **Izglītība** (**CRPD** 24. pants)

CRPD Komiteja pašlaik izstrādā Īpaši svarīgu uzskatu par patstāvīgu dzīvesveidu (**CRPD** 19. pants). Tas vēl nav pabeigts.

Īpaši svarīgs uzskats Nr.1: Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana (12. pants)

CRPD Komiteja uzskata, ka cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības uz vienlīdzīgu rīcībspējas atzīšanu. Komiteja ir pārliecināta, ka valstis nesaprata, ka pašiem cilvēkiem ar invaliditāti ir jāpieņem lēmumi par sevi un savu dzīvi, nevis kādam citam. Iepriekš, pieņemot lēmumus cilvēku ar invaliditāti vietā, tika pieņemti tādi lēmumi kā piespiedu garīgā ārstēšanās vai aizgādība.

Cilvēku ar invaliditāti nevienlīdzīga rīcībspēja nozīmē to, ka daži no šiem cilvēkiem nevar balsot, precēties, radīt bērnus, būt vecākiem, sniegt atļauju uzsākt medicīnisku ārstēšanu utt.

Cilvēku ar invaliditāti, kuriem mācīšanās grūtības, viedoklis netiek ņemts vērā, un lēmumus, kas skar viņu dzīves, visbiežāk pieņem citi cilvēki.

CRPD Komiteja uzskata, ka dažas valstis jauc rīcībspēju ar garīgajām spējām. Tās ir atņēmušas cilvēkiem ar invaliditāti iespēju pieņemt lēmumus, balstoties uz to, cik spējīgi šie cilvēki šķiet no malas. Invaliditāte nekad nedrīkst būt par pamatu tiesību nepiešķiršanai.

Lai pārliecinātos, ka 12. pants tiek ieviests, **CRPD** Komiteja vēlas, lai valstis:

Neatļautu citiem cilvēkiem pieņemt lēmumus personu ar invaliditāti vietā, Atbalstītu personas ar invaliditāti, lai viņi būtu spējīgi pieņemt sev svarīgus lēmumus. Šīs tiesības būtu jāaizsargā ar likumu.

Iesaistītu cilvēkus ar invaliditāti likumu un politikas veidošanā.

Īpaši svarīgs uzskats Nr.2: Pieejamība (9. pants)

CRPD Komiteja uzskata, ka cilvēkiem ar invaliditāti ir jābūt patstāvīgiem un jāpiedalās visos sabiedriskās dzīves aspektos. Tas nozīmē, ka ir jānodrošina pieeja transportam, informācijas un sakaru tehnoloģijām, kā piemēram datoriem, sociālajiem medijiem un telefoniem. Arī sabiedriskām vietām būtu jābūt pieejamām.

Komiteja ir pārliecināta, ka valstīs jādarbojas kontroles mehānismiem, kas kontrolētu to, vai visiem cilvēkiem ir vienlīdzīga pieeja pakalpojumiem. Standartiem jābūt vienlīdz augstiem visos reģionos, kā arī visās valstīs.

Tāpat Komiteja uzskata, ka valstīm un valdībām nav jāgaida, kamēr tiks iesniegtas sūdzības, bet šis princips jāievieš nekavējoties.

Īpaši svarīgs uzskats Nr.3: Sievietes ar invaliditāti (6. pants)

CRPD Komiteja apgalvo,
ka pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti biežāk izturas netaisnīgi.

Komiteja uzskata, ka valstīm un valdībām būtu jāpārlicinās,
lai sievietēm ar invaliditāti būtu tādas pašas tiesības, kā citiem cilvēkiem.

CRPD Komiteja norādīja,
ka pret sievietēm netaisnīgi izturas arī citu iemeslu dēļ,
piemēram, vecuma, rases vai reliģijas dēļ,
tāpēc sievietes var izjust vairāk nekā viena veida diskrimināciju.

Komiteja atzina, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti
bieži cieš no vardarbības, tajā skaitā seksuālās vardarbības,
piespiedu operācijām, pēc kurām viņām nevar būt bērnu,
viņas saņem daudz mazāku algu.

Komiteja valstu valdībām iesaka:

Atteikties no likumiem, kas diskriminē cilvēkus ar invaliditāti, īpaši sievietes.

Pieņemt likumus, lai sievietes ar invaliditāti tiesības iekļautu politiskajos lēmumos.

Likvidēt šķēršļus, kas liedz sievietēm ar invaliditāti piedalīties sabiedriskajā dzīvē,
un sniegt šīm sievietēm iespēju piedalīties to programmu un plānu veidošanā,
kas ietekmēs viņu dzīves

Radīt organizācijas un apvienības sievietēm ar invaliditāti,
lai palīdzētu viņām piedalīties politikā un sabiedriskajā dzīvē,
kā arī kļūt par līderiem.

Īpaši svarīgs uzskats Nr.4: Izglītība (24. pants)

CRPD Komiteja uzskata,
ka cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības
iegūt izglītību kopā ar pārējiem skolēniem un studentiem.
Viņiem nav jāmacās atsevišķi,
viņiem jābūt vienlīdzīgām izaugsmes iespējām.
Tas attiecas uz visām skolām, universitātēm un mācību kursiem.

Komiteja ir pārliecināta,
ka izglītībai jāspēj pielāgoties cilvēkiem,
lai cilvēki ar invaliditāti to varētu iegūt viņiem vispiemērotākajā veidā.
Navajag gaidīt, ka visiem cilvēkiem ir jāmacās pēc vienām metodēm.

Skolotājiem un mācībspēkiem būtu jābūt apmācītiem,
lai cilvēkiem ar invaliditāti justos droši,
jāatbalsta un jāiedrošina viņi mācīties.

Izglītības sistēma regulāri jākontrolē,
lai cilvēkus ar invaliditāti netiktu neizslēgtu no mācībām.
Viņi ir jāatbalsta skolā, universitātē un darbā.

Izglītības novērtēšanā jāiesaista cilvēki ar invaliditāti, viņu vecāki, aprūpētāji utt.

“Iekļaujošai izglītībai” jābūt:

Pieejamai – jābūt pietiekami daudz augstas kvalitātes skolām un universitātēm.

Pieklūstamai – izglītībai nebūtu jābūt pārāk dārgai, lai cilvēki ar invaliditāti to varētu atļauties.

Pieņemamai – izglītības sistēmai jāņem vērā dažādu cilvēku vajadzības, spējas, dažādas valodas un kultūras utt.

Pielāgojamai – valstīm jāizmanto Universālā dizaina princips izglītībā.
Tas nozīmē, ka skolai jāsaprot un jāspēj pielāgoties visu skolnieku un studentu vajadzībām.

CRPD Komiteja lūdz valstīm:

- 1) Noteikt, ka Izglītības ministrija atbild par cilvēku ar visu invaliditātes līmeņu izglītošanu,
- 2) Pieņemt likumus, kas balstīti uz invaliditātes cilvēktiesību modeli un nodrošina efektīvu izglītības sistēmu,
- 3) Izveidot skaidru izglītības sistēmu, kas iekļauj visus cilvēkus, sodīt, ja tas netiek izdarīts,
- 4) Apturētu cilvēku ar invaliditāti nodalīšanu no sabiedrības un ievietošanu specializētās institūcijās,
- 5) Sniegt pietiekamu atbalstu un apmācības skolotājiem skolās un universitātēs.

CRPD Komitejai iesniegtās personu ar invaliditāti sūdzības

CRPD Komiteja ir uzklusījusi 8 sūdzības no Eiropas pilsoņiem ar invaliditāti. Sūdzības bija pret Austriju, Itāliju, Zviedriju, Vāciju, Ungāriju un Apvienoto Karalisti. Četras sūdzības ir par tiesībām strādāt, pārējās – par rīcībspēju un tiesībām balsot, informācijas un bankas pakalpojumu pieejamību, kā arī rehabilitāciju.

Secinājumi

Eiropā ir daudz kas mainījies 10 gadu laikā,
kopš pieņemta Apvienoto Nāciju Organizācijas
Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām.

Konvencija palīdz ņemt vērā cilvēku ar invaliditāti tiesības. Tomēr tas nenozīmē, ka cilvēku ar invaliditāti dzīve ir daudz labāka.

Eiropas Invaliditātes Forums lūdz Eiropas Savienībai un Eiropas valstīm nekavējoties ieviest **Konvenciju**.

Eiropas Invaliditātes Forums vēlas, lai šajā darbā piedalās arī cilvēki ar invaliditāti.

Daudzas Eiropas valstis ir izstrādājušas priekšnosacījumus **CRPD** parakstīšanai. Valstis vēlas atbalstīt idejas, kas aprakstītas **CRPD**, taču nevēlas cilvēkiem ar invaliditāti nodrošināt visas līgumā minētas tiesības.

Eiropas Invaliditātes Forums lūdz valstis: pieņemt **CRPD** bez nosacījumiem.

likumos par personām ar invaliditāti izmantot cilvēktiesību pieeju

izmantot vienas un tās pašas invaliditātes un invaliditātes līmeņa definīcijas, kā norādīts **CRPD.**

Tāpat forums lūdz Apvienoto Nāciju Organizāciju pieņemt likumus, kas liktu valstīm pieņemt **CRPD minētos priekšlikumus bez nosacījumiem.**

Eiropas Savienībai un visām Eiropas valstīm vajadzētu apspriesties ar personām un grupām ar invaliditāti un ļaut viņiem pieņemt lēmumus par lietām, kas viņus ietekmēs.

Eiropas valstīm vajadzētu nodrošināt pietiekami daudz naudas un atbalsta, lai personas ar invaliditāti varētu sekot **CRPD** priekšlikumiem. Tas ietver arī organizācijas, kuras nodarbojas ar cilvēku ar mācīšanās un sociālo invaliditāti atbalstīšanu.